

Jaarverslag

2024

Inleiding

Dit is het tweede jaarverslag van het Expertisepunt Burgerschap. Het is het gezamenlijke jaarverslag van de vier consortiumpartners: Stichting School & Veiligheid, de MBO Raad, SLO en ProDemos – huis voor democratie en rechtsstaat.

In het vorige jaarverslag schreven we dat de samenwerking steeds hechter werd. In 2024 zijn we doorgegaan op deze ingeslagen weg. De consortiumpartners maken gebruik van elkaars expertise en netwerk, houden elkaar op de hoogte van actuele ontwikkelingen in de verschillende onderwijssectoren en zijn gezamenlijk namens het Expertisepunt Burgerschap aanwezig op conferenties en bijeenkomsten. De verbinding met maatschappelijke organisaties, practoren en andere onderzoekers heeft zich verder voortgezet en verdiept.

Voor 2024 formuleerden we enkele speerpunten. Het Expertisepunt Burgerschap informeerde scholen en onderwijsprofessionals over de ontwikkeling van de conceptkerndoelen burgerschap en de nieuwe kwalificatie-eisen voor het mbo. Daarnaast schonken we extra aandacht aan het monitoren van burgerschapsonderwijs: hoe weet je als school dat je inspanningen op het gebied van burgerschap effect hebben? Vanuit de vier consortiumpartners is over deze speerpunten en allerlei andere thema's kennis en kunde gedeeld. Als we zelf expertise misten, vulden we deze aan door mensen en organisaties in ons netwerk te vragen hun kennis en ervaring met ons te delen.

In dit jaarverslag wordt op een aantal plekken aangegeven welke consortiumpartners bij activiteiten betrokken waren. Als er geen consortiumpartners genoemd worden, geldt dat de activiteiten voor het funderend onderwijs door Stichting School & Veiligheid zijn uitgevoerd en de activiteiten voor het mbo door de MBO Raad.

De activiteiten van het Expertisepunt Burgerschap in 2024

1 *Digitaal platform en
communicatiefunctie*

2 *Vraag- en
adviesfunctie*

3 *Congressen en
bijeenkomsten*

4 *Overige vormen van
professionalisering*

5 *Instrumentarium
en tools*

6 *Stakeholders*

1. Digitaal platform en communicatiefunctie

Groei

In 2024 is verder gewerkt aan het vergroten van de naamsbekendheid van het Expertisepunt Burgerschap en het verbeteren van de vindbaarheid. Ook is de website aangevuld met actuele informatie, schoolvoorbeelden, leermiddelen en scholingsaanbod.

Het Expertisepunt Burgerschap verstuurd maandelijks nieuwsbrieven, werkte mee aan verschillende publicaties en voerde onlinecampagnes uit. Ook zijn er diverse podcasts opgenomen. Dit hoofdstuk zoomt verder in op deze activiteiten.

Nieuwsbrieven

Het Expertisepunt Burgerschap verstuurt maandelijks (met uitzondering van de maanden juli en augustus) een nieuwsbrief met actuele informatie, tips en inspiratie over het vormgeven van burgerschapsonderwijs. Het mbo heeft de traditie om – voor de zomer- en kerstvakantie – een nieuwsbrief te versturen met kijk-, lees-, luister- en ervaringstips die in relatie staan tot burgerschap in het mbo. De ontwikkeling van het aantal abonnees staat in de onderstaande tabel.

Aantal abonnees	Begin 2024	Eind 2024
po/vo-nieuwsbrief	1.598	3.716
mbo-nieuwsbrief	3.128	3.505

Jaarlijks magazine

In de tweede editie van ons magazine 'Burgerschap op school', maakten lezers kennis met een aantal inspirerende scholen. Daarnaast kwam een aantal experts aan het woord, onder andere over de conceptkerndoelen en het voeren van schurende gesprekken in de klas.

Het bereik van het magazine was groot. De online-versie is in 2024 via het platform van EDG ruim 8.000 keer bekeken en via onze website ruim 3.000 keer. Van de papieren versie zijn ruim 11.000 exemplaren verspreid. Het magazine is naar alle scholen in het funderend onderwijs verstuurd. Het werd bij conferenties uitgedeeld en is op verzoek verzonden naar onderwijsprofessionals die een (eigen) exemplaar wilden hebben.

Artikelen in Loopbaan & Burgerschap – magazine voor het mbo

Er zijn twee artikelen verschenen in 'Loopbaan & Burgerschap; magazine voor het mbo'. In de februari-editie en in de november-editie. In februari

ging het over Digitaal Burgerschap en dat docenten burgerschap daarin een sleutelrol hebben, in november zijn twee practoren geïnterviewd met een link naar burgerschap.

Campagne sociale media

Vanaf oktober liep er twaalf weken lang een onlinecampagne op LinkedIn en Google Ads om de naamsbekendheid van het Expertisepunt Burgerschap te vergroten. De campagne had drie doelen:

1. Meer verkeer naar de website
2. Meer volgers op LinkedIn
3. Meer nieuwsbrief-aanmeldingen

In verschillende advertenties lichtten we uiteenlopende activiteiten uit. Hieronder is te zien hoe vaak mensen doorklikten naar de website, hoeveel onderwijsprofessionals werden bereikt en hoe vaak de advertenties werden bekeken.

Google Ads:

- 1.690 kliks naar website
- 14.500 professionals bereikt

LinkedIn:

- 2.533 klikken naar website
- 109.650 impressies
- 69 extra volgers direct door campagne

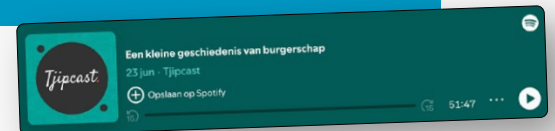

Podcast

In samenwerking met Tjip de Jong van Tjipcast werden er voor het funderend onderwijs vier podcasts opgenomen. Wetenschappers en onderwijsprofessionals gingen in gesprek over diverse thema's. Aan bod kwamen:

- 👉 [Een kleine geschiedenis van burgerschap](#)
- 👉 [Hoe ziet burgerschap eruit in de dagelijkse schoolpraktijk?](#)
- 👉 [Hoe volg je de ontwikkeling van burgerschap bij kinderen en jongeren?](#)
- 👉 [Hoe voer je gesprekken over gevoelige onderwerpen in de klas?](#)

“Ik ben leraar in het PO (Rotterdam-Zuid) en als domein ‘moet’ ik iets met burgerschap. De afgelopen weken ben ik erg enorm blij met jouw gesprekken tijdens de Tjipcasts! Ik luister ze bijna allemaal. De inhoud is waanzinnig hoog en het zet echt tot denken en reflectie. Ik vind jouw stijl van bevragen en meedenken ook echt super!”

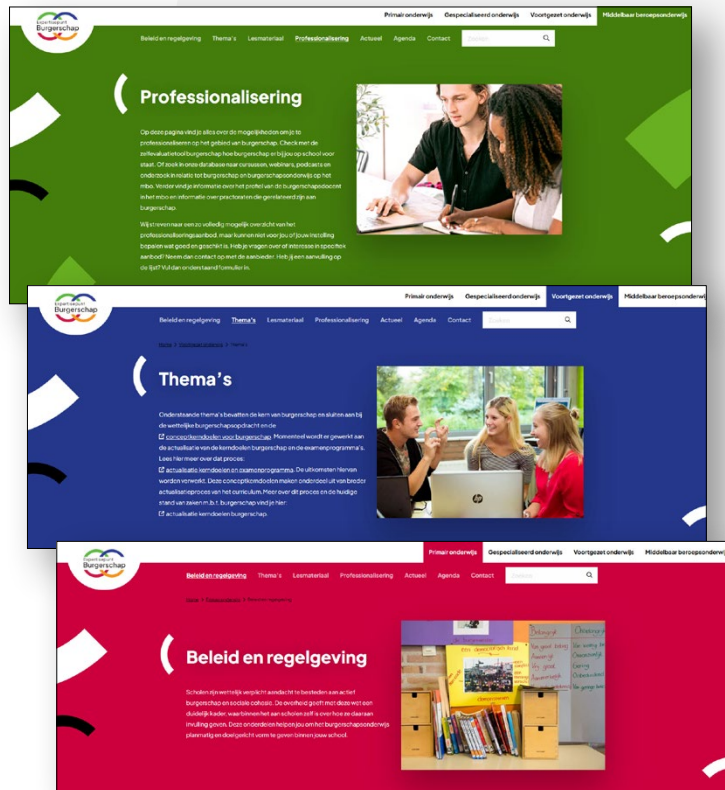

Website

Om de verschillende doelgroepen te bedienen is de website onmisbaar. Voor het verbeteren van de vindbaarheid in zoekmachines zijn er in 2024 aanpassingen gedaan aan ‘de achterkant’ van de website. De veelgestelde vragen worden continu aangevuld. Dit gebeurde onder andere met input van onze adviseurs, die vragen ophalen uit het scholenveld.

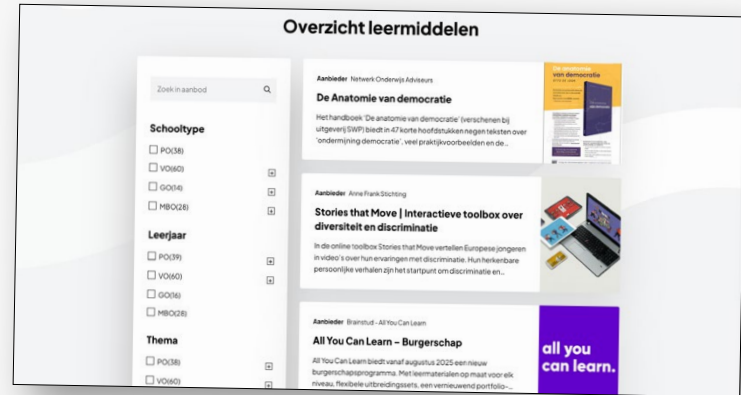
Goed bezochte websitewebpagina's zijn onder andere:

- Thema's (po/vo/mbo)
- Beleid en regelgeving (po/vo/mbo)
- Professionaliseringsaanbod (po/vo/mbo)
- Wet- en regelgeving en de vier dimensies (mbo)
- Magazine 'Burgerschap op school' (po/vo)
- Downloadbestand IJkpunten voor goed burgerschapsonderwijs (po/vo)

Leermiddelen ontsluiten

In 2024 is een [database](#) ontwikkeld voor het ontsluiten van leermiddelen. Organisaties kunnen hun aanbod delen door het invullen van een formulier, waarna een check plaatsvindt alvorens het aanbod te zien is in de database. Je kunt leermiddelen vinden door te selecteren op basis van schooltype, leerjaar en thema. Voor 2025 is het de bedoeling dat de database verder gevuld wordt, zodat onderwijsprofessionals uit het funderend onderwijs naar één plek kunnen om aan burgerschap gerelateerde leermiddelen te vinden.

Op de webpagina van mbo zijn sinds 2024 leermiddelen van verschillende organisaties overzichtelijk ontsloten. De pagina bevat doorverwijzingen naar lesmateriaal per thema. Eind 2024 zijn de eerste gesprekken gevoerd over een samenwerking rondom het ontsluiten van leermiddelen met het proctoraat Mediawijsheid. Hun website met leermiddelen is al een bekend landelijk platform onder mbo-docenten en zal in de toekomst uitbreiden met burgerschapsonderwijs. Op die manier zal er ook voor mbo-docenten één plek komen waar alle leermiddelen met betrekking tot burgerschap te vinden zijn.

Conceptkerndoelen

In maart 2024 heeft SLO de conceptkerndoelen voor burgerschap in het primair, voortgezet en (voortgezet) speciaal onderwijs opgeleverd aan het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Sindsdien zijn deze conceptkerndoelen door SLO onder de aandacht gebracht en is scholen gevraagd feedback te geven op hun bruikbaarheid tijdens de Fase van Beproeven.

Voor het funderend onderwijs is de website van het Expertisepunt Burgerschap aangepast naar de nieuwe conceptkerndoelen. Dat heeft zich vertaald naar nieuwe thema's op de website. Uiteraard zijn deze te vinden op de thema-pagina's, maar de thema's zijn ook gekoppeld aan lesmaterialen, nieuwsberichten en het professionaliseringsaanbod.

Tabblad Gespecialiseerd onderwijs

In 2024 is een start gemaakt met het ontwikkelen van een eigen tabblad voor het gespecialiseerd onderwijs. Dit jaarverslag gaat niet verder dan 31 december 2024, maar inmiddels is het tabblad op onze website te vinden.

Contacten met organisaties op het terrein van burgerschapsonderwijs

Het Expertisepunt Burgerschap heeft (online) gesprekken gevoerd met diverse organisaties die actief zijn in het mbo, met als doel elkaar beter te leren kennen. Hierbij kwamen verschillende onderwerpen ter sprake. Sommige organisaties willen in contact komen met mbo-scholen, terwijl anderen meer willen weten over burgerschap. Nadat er met een organisatie is gesproken, plaatsen we hun informatie op onze website en delen een bericht op onze LinkedIn-pagina. Het Expertisepunt Burgerschap speelt hierbij een verbindende rol.

Er zijn ook gesprekken gevoerd met organisaties die vooral actief zijn voor het funderend onderwijs. Vaak waren dat gesprekken met organisaties die ons al langer kennen en waarmee de banden zijn aangehaald. Deze organisaties weten nu meer over onze activiteiten en hen is gevraagd om hun aanbod dat via de website wordt ontsloten verder aan te vullen.

2. Vraag- en adviesfunctie

Loketfunctie

Helpdesk

Bij de helpdesk kunnen scholen terecht met vragen. Deze variëren van zeer praktisch tot aan 'hoe verder?', naar aanleiding van een herstelopdracht van de Inspectie van het Onderwijs. In 2024 zijn in totaal 240 vragen bij de helpdesk binnengekomen; via info@expertisepuntburgerschap.nl of telefonisch. Er zijn veel inhoudelijke vragen gesteld over het vormgeven van burgerschap vanuit de visie van de school en hoe die visie en schooleigen doelen zich verhouden tot de conceptkerndoelen. Ook vragen over hoe je je burgerschapsonderwijs kunt monitoren en evalueren komen regelmatig binnen bij de helpdesk.

De vragen vanuit mbo-scholen worden per mail gesteld via mbo@expertisepuntburgerschap.nl. Die hadden in 2024 vooral betrekking op informatie over (vrijstellingen voor) burgerschap in de BBL, over de ontwikkelingen betreffende de wet- en regelgeving vanuit het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en vragen over visievorming en professionalisering.

Klankbordgroep docenten en studenten mbo

Begin 2023 is het Expertisepunt Burgerschap van start gegaan met een klankbordgroep, bestaande uit mbo-docenten en studenten. Wat begon als een kleinschalig initiatief, is inmiddels uitgegroeid tot een waardevolle en diverse groep. De klankbordgroep is opgezet om in te spelen op de groeiende vraag van organisaties die op zoek zijn naar input, samenwerking en feedback vanuit de mbo-sector. Externe aanvragen worden

zorgvuldig behandeld door de docenten en studenten in de klankbordgroep. Zo leveren zij een directe bijdrage aan verschillende projecten, onderzoeken en initiatieven.

In 2024 bestond de klankbordgroep uit 36 docenten burgerschap en 22 studenten van verschillende mbo-scholen verspreid door heel Nederland. De klankbordgroep ontving 18 aanvragen. De diversiteit onder de 'opdrachtgevers' is groot: aanvragen kwamen van uiteenlopende organisaties. Ook de omvang van de vragen was verschillend, soms gaat het om een korte vraag maar er zijn ook verzoeken die een grotere tijdsinvestering vragen. Voorbeelden zijn: feedback geven op lesmateriaal, het uitzetten van vragenlijsten voor onderzoek en meedenken op welke manier de mbo-sector betrokken kan worden bij evenementen of bijeenkomsten. Sommige organisaties hebben meerdere keren een aanvraag ingediend. Ze weten inmiddels dat ze via de klankbordgroep een groot bereik hebben in mbo-scholen en via deze route waardevolle informatie krijgen.

De aanvragen in 2024 kwamen van de volgende organisaties: Universiteit van Utrecht, Hogeschool van Amsterdam, Bureau Burgerberaad, Stichting Human, MBO Raad, Stroomevents, Verwey-Jonker instituut, Stichting Gelijk Spel, Prinsjesfestival, Belastingdienst, Anne Frank Stichting, ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Nationaal Klimaat Platform, KPN, Stichting School & Veiligheid, Alzheimer Nederland, Podcast Geldzaken, Provincie Utrecht

Adviseurs burgerschap

Het Expertisepunt Burgerschap heeft ook in 2024 ondersteuning op maat geleverd bij het vormgeven van burgerschapsonderwijs in het funderend onderwijs en het mbo. Onze adviseurs - met elk een eigen expertise op het gebied van burgerschap - staan scholen in kortdurende trajecten bij. Zo helpen zij scholen verder bij het zetten van de volgende stap naar doelgericht en samenhangend burgerschapsonderwijs. Doordat de adviseurs dicht bij de scholen staan, zien zij patronen in de aanpak en dilemma's van scholen en kunnen zij scholen steeds beter adviseren. Het Expertisepunt Burgerschap investeert in kennisdeling, om de adviseurs po, go, vo en mbo zo goed mogelijk te ondersteunen bij hun werkzaamheden. Dat doen we door het organiseren van intervisiebijeenkomsten en door kennis van binnen en buiten het Expertisepunt Burgerschap te delen. Zo heeft SLO als consortiumpartner in het Expertisepunt Burgerschap een informatiesessie georganiseerd voor de adviseurs om hen bij te praten over de voortgang van en de rationale achter de conceptkerndoelen.

Funderend onderwijs

In 2024 maakten scholen goed gebruik van de mogelijkheid om samen met adviseurs van Expertisepunt Burgerschap hun burgerschapsonderwijs onder de loep te nemen. De adviseurs hebben 458 adviestrajecten uitgevoerd. Dat is ten opzichte van 2023 bijna een verdriedubbeling. Hieronder een aantal voorbeelden van verzoeken:

“We willen dit jaar een beleidsstuk opstellen. We doen al heel veel, maar zijn nu nog op zoek of dit een voldoende passend aanbod is.”

“We hebben een herstelopdracht ontvangen vanuit de inspectie. Dit willen we serieus aanpakken. We willen onze huidige visie, de

visie van ons Montessori onderwijs én de verwachtingen vanuit de inspectie goed samen laten lopen. Graag een adviseur die meekijkt.”

“Wij werken op het school thematisch aan de hand van IPC, international Primary Curriculum. Zij bieden de thema's met (burgerschaps)doelen aan in drie bouwen: onder, midden, bovenbouw. Ons is vanuit IPC duidelijk gemaakt dat deze doelen niet per jaargroep apart hoeven te worden weggezet in het burgerschapsbeleidsplan. Maar dat de verantwoording per bouw afdoende is. Graag een adviseur.”

De meeste aanvragen, ongeveer twee derde, waren afkomstig van het basisonderwijs. Iets minder dan een derde kwam van middelbare scholen. De overige aanvragen waren afkomstig van het gespecialiseerd onderwijs, deze scholen wisten het Expertisepunt Burgerschap meer dan in 2023 te vinden.

Waar lopen scholen en schoolbesturen het meest tegenaan als het gaat om het (door)ontwikkelen van burgerschapsonderwijs?

- De burgerschapsopdracht wordt ervaren als vaag: wat wordt er nu precies verwacht en bedoeld? Welke doelen gelden er nu precies?
- Er heerst bij scholen een gevoel dat er snel iets moet gebeuren en op papier moet komen.
- Hoe geef je praktisch vorm aan het burgerschapsonderwijs in samenhang met de leergebieden?
- De rol van meten en evalueren en verwachtingen van inspectie daaromtrent.

Het goede gesprek wordt soms vooruitgeschoven: 'laten we eerst maar aan de eisen voldoen, de rest komt later wel'. Burgerschap wordt dan 'instrumenteel' opgevat, in plaats van vanuit visie vormgegeven.

Wat vinden schoolteams het meest uitdagend bij het vormgeven van burgerschapsonderwijs?

- Het aanbrengen van samenhang in lijn met eigen visie, doelen en het overige onderwijs.
- Het voeren van het goede, uitdagende of moeilijke gesprek over burgerschap, met zowel leerlingen, collega's als ouders.
- Onzekerheid: hebben we als leraren wel de goede bagage en genoeg professionaliteit in huis om dit te ontwikkelen?

Het goede gesprek wordt niet bewust vermeden, omstandigheden spelen een rol. Juist omdat er snel iets moet komen. 'Laten we snel een leerlijn ontwikkelen.' En dan wordt het gesprek over visie overgeslagen. Terwijl leraren en andere onderwijsprofessionals het wel enorm waarderen en inspirerend vinden als dat gebeurt.

MBO

In 2024 hebben de adviseurs in het mbo naast adviesgesprekken, ook voorlichtingen gegeven aan onderwijsteams over burgerschapsonderwijs en de aankomende veranderingen.

In mei 2024 is de publicatie 'Beter Burgerschap in het Beroepsonderwijs' verschenen. Een handreiking voor mbo-scholen, geschreven door de adviseurs die vanuit het Expertisepunt Burgerschap mbo-scholen ondersteunen. Hierin maken de adviseurs burgerschap de tussenbalans op en beschrijven ze welke factoren scholen aan kunnen pakken op weg naar beter burgerschapsonderwijs.

De handreiking is geschreven naar aanleiding van de gesprekken die de adviseurs in 2023 en 2024 hebben gevoerd met verschillende mbo-scholen. De inhoud van de gesprekken was divers: van vragen over visievorming en de implementatie van de landelijke herijking van de kwalificatie-eisen, tot vragen over curriculumvorming, toetsing en vrijstellingenbeleid. Hoewel iedere adviesvraag en mbo-school uniek is, komt een aantal overkoepelende thema's terug in de gesprekken met verschillende scholen. De handreiking biedt scholen inzicht in belemmerende factoren en ondersteuning bij de aanpak ervan.

Expert Adviseurs 2024 – MBO Adviseurs

Advies aanvragen mbo-scholen	35
Gegeven voorlichtingen	17
Burgerschapsgesprekken	25
Gegeven workshops en/of presentaties op conferentie/bijeenkomsten	14
Geschreven artikelen (online t.b.v. LinkedIn of in magazines)	6

3. Congressen en bijeenkomsten

In dit hoofdstuk staan eerst de activiteiten die gericht zijn op basis, voortgezet en gespecialiseerd onderwijs. Daarna volgen de activiteiten voor mbo.

Funderend onderwijs

PO Leerkrachtendag

Op woensdag 13 november vond de eerste 'Leerkrachtendag Burgerschap' plaats in De Nieuwe Kolk in Assen. Honderdtwintig leerkrachten en pabo-studenten kwamen op deze dag af. Na een plenaire opening met kinderboekenschrijver Pieter Koolwijk, konden de leerkrachten in twee rondes verschillende workshops volgen over burgerschap. Het doel was om ze praktische handvatten mee te geven om er direct mee aan de slag te gaan. Tussendoor was er ook een informatiemarkt. Deelnemers en standhouders waren zeer tevreden. De dag werd vanuit het Expertisepunt Burgerschap georganiseerd door ProDemos. SLO gaf een workshop over de conceptkerndoelen en Stichting School & Veiligheid ging met een aantal deelnemers in gesprek over het burgerschapsonderwijs op hun school.

Conferentie 'Focus op Burgerschap'

Het Expertisepunt Burgerschap organiseerde op 13 maart samen met de Universiteit van Amsterdam de conferentie 'Focus op Burgerschap: doordacht, doelgericht en duurzaam'. In het plenaire deel presenteerden Remmert Daas en Anne Bert Dijkstra van de Universiteit van Amsterdam de resultaten van het ICCS-onderzoek. Vervolgens bespraken verschillende onderwijsprofessionals hoe je de resultaten van het onderzoek vertaalt naar de praktijk.

Ten slotte gaven curriculumontwikkelaars van SLO een toelichting op de conceptkerndoelen burgerschap. Verder bestond de dag uit drie rondes met workshops en lezingen, en was er een informatiemarkt met 22 organisaties die actief zijn op het gebied van burgerschapsonderwijs. In totaal waren er 324 deelnemers.

Bijeenkomsten OCW

Het Expertisepunt Burgerschap was in 2024 aanwezig bij de regiobijeenkomsten van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Bezoekers konden in gesprek gaan met een burgerschapsadviseur en kregen de nodige informatie bij onze stand. SLO gaf bij deze bijeenkomsten een presentatie over de conceptkerndoelen.

Informatiestand & workshop

- 3 april in Apeldoorn
- 18 april in Amsterdam
- 23 mei in Groningen
- 28 mei in Den Bosch

Er waren tussen de 200 en 350 bezoekers, van wie menig een de informatiestand of de workshop van een burgerschapsadviseur bezocht.

Informatiestand

OCW-startbijeenkomsten Basisvaardigheden

- 10 september in Rotterdam, met ongeveer 470 bezoekers
- 12 september in Best, met ongeveer 480 bezoekers
- 18 september in Arnhem, met ongeveer circa 490 bezoekers
- 26 september in Groningen, met ongeveer 325 bezoekers

Van de bezoekers wist een groot aantal de informatiestand van het Expertisepunt Burgerschap te vinden.

Inbreng bij andere congressen en bijeenkomsten

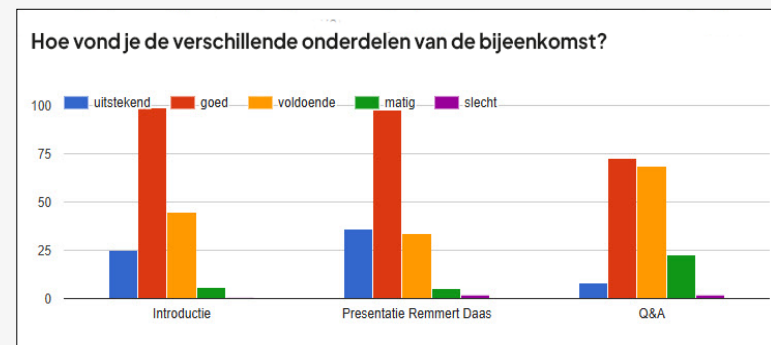
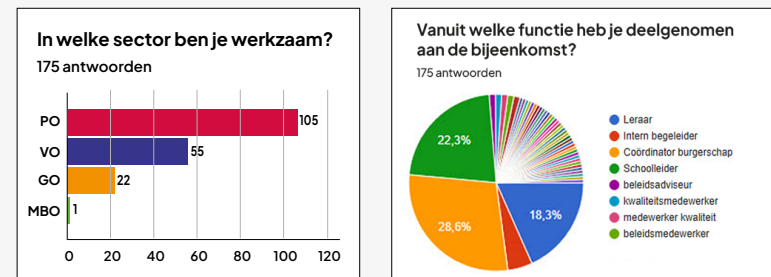
In 2024 was het Expertisepunt Burgerschap ook actief op:

- de Docentendag maatschappijleer in Den Haag met een workshop en informatiestand
- het VO congres, met een informatiestand
- het WMS congres over medezeggenschap in het funderend onderwijs, met een workshop

Webinar

Op 18 november 2024 vond een webinar plaats over het monitoren van burgerschapscompetenties. De presentatie werd verzorgd door Remmert Daas (universitair docent aan de Universiteit van Amsterdam) en Alexandra Bronsveld (moderator). Ruim 700 mensen hebben het webinar gevolgd. Het is opgenomen, voorzien van ondertiteling en terug te kijken via YouTube. 175 deelnemers hebben het evaluatieformulier ingevuld. De resultaten van van de vragen zijn in de grafieken weergegeven.

Aansluitend op het webinar is [een pagina met veelgestelde vragen](#) over monitoring gepubliceerd. Onbeantwoorde vragen uit de Q&A-sessie werden via deze pagina alsnog beantwoord.

Middelbaar beroepsonderwijs

Burgerschapsdag

De Burgerschapsdag 'Breinzeilen; burgerschap vanuit alle richtingen' was op vrijdag 29 november in Woerden. Het thema van de dag is tot stand gekomen in overleg met een aantal practoren. Het programma bestond uit 16 workshops en een plenair gedeelte. Ook was er een markt met meer dan 25 (maatschappelijke) organisaties die van belang zijn voor het burgerschapsonderwijs in het mbo. In totaal waren er 200 deelnemers. In de enquête die is uitgezet na de conferentie, gaven zij de dag het rapportcijfer 8.

Onlinebijeenkomsten contactpersonen

In 2024 zijn er drie onlinebijeenkomsten georganiseerd voor de contactpersonen burgerschap mbo: in januari, april en september. De inhoud van deze onlinebijeenkomsten bestond uit een aantal vaste onderdelen:

- informatie over actuele ontwikkelingen vanuit het Expertisepunt Burgerschap en vanuit het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap;
- een kenniscarrousel in twee ronden van elk 20 minuten. In dit onderdeel presenteerden (maatschappelijke) organisaties – vaak in samenwerking met een opleiding of school – een aanbod dat voor docenten interessant is.

Gemiddeld nemen er tussen de 60 en 70 docenten en beleidsadviseurs deel aan de onlinebijeenkomsten. In 2024 is het Expertisepunt Burgerschap begonnen met een enquête om

te peilen hoe de bijeenkomsten worden gewaardeerd en welke onderwerpen de deelnemers graag behandeld zouden zien. De antwoorden van de deelnemers laten zien dat de opzet van de bijeenkomsten gewaardeerd worden.

Werkgroep Digitaal Burgerschap

De werkgroep Digitaal Burgerschap is in 2024 aangevuld met nieuwe leden: het practoraat Mediawijsheid en het project de Gezonde School zijn aangehaakt op het thema 'Digitaal in Balans'. De werkgroep heeft als doel het thema 'digitaal burgerschap' actueel te houden en doet dat met het verstrekken van informatie, kennisdeling en bijeenkomsten. In de bijeenkomst in december is een special 'Digitaal weerbaar' besproken. Digitaal Burgerschap voedt de verkenning van NPULS naar het thema Digitale Vaardigheden. De werkgroep vormt de verbinding tussen verschillende organisaties en het Expertisepunt Burgerschap.

Regionale docentendagen

In oktober organiseerde consortiumpartner ProDemos drie docentendagen voor burgerschapsdocenten in het mbo. De provinciehuizen in Den Bosch, Haarlem en Zwolle vormden het decor voor deze bijeenkomsten, waar in totaal 150 docenten samenkwamen om kennis op te doen, ervaringen te delen en nieuwe inspiratie op te doen voor hun onderwijspraktijk. Naast de interessante hoofdlezingen over de rechtsstaat van sprekers Folkert Jensma en Roel Schutgens, volgden de deelnemers diverse interactieve [workshops](#), waaronder het populaire Provinciespel van ProDemos en Schurende gesprekken van Diversion. Daarnaast stonden waardevolle gesprekken centraal, waarin docenten – begeleid door de burgerschapsadviseurs – samen nadachten over de invulling en organisatie van het burgerschapsonderwijs op hun eigen scholen. Bij de organisatie van deze docentendagen werkten ProDemos en de MBO Raad nauw samen. De docenten waardeerden de docentendagen met 7,7 gemiddeld.

4. Overige vormen van professionalisering

In dit hoofdstuk staan vormen van professionalisering die meer dan een dag of een bijeenkomst beslaan.

Leergangen po/vo

In 2023 zijn voor het funderend onderwijs twee leergangen ontwikkeld: de leergang voor kwaliteitszorgmedewerkers voor het PO en de leergang burgerschap voor teamleiders in het VO. Deze leergangen zijn in 2024 met succes herhaald. De leergang voor het PO is tweemaal gegeven; met een bereik van in totaal ongeveer 20 kwaliteitsmedewerkers. De leergang voor de teamleider is óók tweemaal uitgevoerd; met ongeveer 15 deelnemers.

De leergang is als leidraad te gebruiken voor het beleid op school. Daarmee is het ook een spiegel voor de stand van zaken binnen de eigen organisatie. De leergang stimuleert deelnemers om na te denken over de behoeften van zowel leerlingen als leraren, en om keuzes te maken die in lijn zijn met de visie en het beleid van de organisatie, zodat er een helder verhaal ontstaat.

De leergangen zijn als waardevol beschouwd, zo blijkt uit de feedback van deelnemers.

“We hebben een bestuursonderzoek gehad en positieve feedback gekregen van de inspectie. Dankzij de leergang hebben we onze visie aangescherpt en vertaald naar leerdoelen.”

“Ik heb grip gekregen op de opdracht, waardoor ik onze organisatie in weerstand kon ondersteunen en ruimte geven door een duidelijke agenda te voeren, wat leidt tot langzame verandering.”

Leergang mbo

In 2024 is de leergang burgerschap voor het mbo gestart met als doel (aankomend) docenten te professionaliseren. Dit past goed bij één van de vijf verenigingsafspraken van de MBO Raad die door mbo-bestuurders zijn geaccordeerd. (Afspraak 2: Scholen stellen docenten aan op basis van het bekwaamheidsprofiel en scholen waar nodig bij.) De leergang is samengesteld met en wordt aangeboden door verschillende hogescholen.

Tot december 2024 heeft 60% van de mbo-scholen een aanvraag ingediend voor deelname van hun docenten aan de leergang. Er worden voornamelijk in-company trainingen gegeven. Alle informatie over de leergang is te vinden op de website www.leergangburgerschapmbo.nl.

In het voorjaar is er een video opgenomen waarin een aantal docenten heeft gereageerd op de Leergang Burgerschap. Dit filmpje is te zien op het YouTube kanaal van de MBO Raad.

Oberon is gevraagd om de opbrengsten van de leergangen in beeld te brengen. Dit onderzoeks- en adviesbureau voert een verkenning uit van de doorwerking van de leergang. De uitkomsten worden vermeld in het jaarverslag 2025.

Het voeren van moeilijke gesprekken

Medio 2024 zijn alle aanvragen voor de subsidie voor de trainingen binnen het project 'Schurende Gesprekken' toegekend, alle subsidiemiddelen zijn besteed. Dit laat zien hoe groot de behoefte aan dit type trainingen in het onderwijsveld is. Daarom blijft het aanbod op de website vermeld zodat scholen uit verschillende onderwijssectoren passende trajecten kunnen vinden voor deze scholing, ook al wordt deze niet meer gesubsidieerd.

De trainingen richten zich op groepen van gemiddeld 10 deelnemers (variërend van 8 tot 16) en hebben een flexibele opzet. Ze variëren van compacte dagdeeltrainingen tot meer uitgebreide trajecten. De meer uitgebreidere trainingen worden vaak op maat ingezet. Zo bieden deze trajecten niet alleen een intensieve scholing, maar ook persoonlijke begeleidingstrajecten en (online) feedbacksessies. De wat kortere trajecten richten zich vooral op thematische trainingen met een specifieke focus. Voor meer informatie over het aanbod en de visie achter deze trainingen, zie www.schurendegesprekken.nl.

In het blad PrimaOnderwijs is een artikel opgenomen over de ervaringen leraren uit basis- en voortgezet onderwijs met de trainingen. Dit is terug te lezen via deze link: [Het begrip schurende gesprekken heeft écht betekenis gekregen | PrimaOnderwijs](#). Daarnaast zijn er twee artikelen geschreven die via sociale media gedeeld zijn.

Kennisnetwerkbijeenkomst over levensbeschouwelijk burgerschaps-
onderwijs op 17 oktober

Leernetwerken

Het leernetwerk dat het Expertisepunt Burgerschap in 2023 heeft opgezet met het lectoraat Vernieuwend onderwijs (leernetwerk Jenaplan) is in 2024 voortgezet. Dat geldt ook voor het leernetwerk met Ons Middelbaar Onderwijs (OMO), gericht op het maken van een vragenlijst voor leerlingen. De [Vragenlijst Zicht op Burgerschap \(2024\)](#) staat inmiddels op onze website en is door bureau Common Ground ontwikkeld in opdracht van OMO, in samenwerking met Riskchanger. Daarnaast heeft het Expertisepunt Burgerschap in 2024 met 11 andere organisaties een samenwerkingsovereenkomst gesloten. Het Expertisepunt Burgerschap maakt deze leernetwerken financieel mogelijk en ontsluit na afloop de opgedane kennis en ervaringen voor een bredere doelgroep. Het betreft de volgende organisaties, onderwerpen en doelgroepen:

- 🔵 BVS Schooladvies – Burgerschap binnen (vrije)schoolonderwijs (vo)
- 🔵 Fawaka Wereldburgerschap – Wereldburgerschap in het DNA van basisscholen (po)
- 🔵 S'Heeren Loo Zorg (Beekdal VSO) – Stappenplan ontwikkeling meetinstrument Burgerschap voor VSO ZML-scholen (go)
- 🔵 SAXION – Montessori en Burgerschap (po/vo)
- 🔵 Stichting CED-Groep – Beziel Burgerschap (vo)
- 🔵 Stichting Humanasium – Burgerschap: samenhang in mens- en maatschappijvakken (vo)
- 🔵 Stichting Universiteit voor Humanistiek – Betekenisvol Evalueren Burgerschapsonderwijs (vo)
- 🔵 Thomas a Kempis College (in samenwerking met de Universiteit Twente) – Burgerschap in het scheikundeonderwijs (vo)
- 🔵 Universiteit van Amsterdam – Monitoring van burgerschapscompetenties. Hoe doe je dat in de praktijk? (po/go/vo)
- 🔵 Vereniging Christelijk Voortgezet Onderwijs – Ontwikkelen werkwijze kwalitatief evalueren burgerschap in het vo (vo)
- 🔵 Verus– Levensbeschouwelijke burgerschapsvorming (po/vo) NB dit leernetwerk start in 2025.

De meeste van deze leernetwerken lopen door in 2025.

5. Instrumentarium en tools

Hosting en onderhoud van Quickscan Burgerschap PO en VO en Toolbox Burgerschap

In januari 2024 is de vernieuwde [QuickScan Burgerschap po/vo](#) live gegaan. De QuickScan is een hulpmiddel voor scholen in het primair en voortgezet onderwijs om een beeld te krijgen van de stand van zaken met betrekking tot het burgerschapsonderwijs in de eigen school. De QuickScan sluit aan op de Negen IJkpunten voor goed burgerschapsonderwijs; de bijpassende [toolbox](#) biedt tips, links, informatie en voorbeelden per QuickScan-categorie om de school verder op weg te helpen. In 2024 zijn er totaal 861 scans door scholen gedaan.

Hosting en onderhoud van de Zelfevaluatie Burgerschap in het mbo

De Zelfevaluatie Burgerschap is een tool voor mbo-scholen die docenten inzicht geeft in het burgerschapsonderwijs op school. De tool bestaat sinds 2021 en heeft een update gehad in 2023 aan de hand van de vijf verenigingsafspraken van de MBO Raad. Dat zijn afspraken van de mbo-scholen onderling hebben gemaakt om burgerschap op het mbo naar een hoger plan te tillen. In 2024 zijn er gesprekken geweest over de doorontwikkeling van de tool met als doel een nieuwe impuls aan dit instrument te geven in 2025.

JAARVERSLAG 2024

Aantal QuickScans	861
Aantal deelnemers	7972
Aantal unieke deelnemers	7085

6. Stakeholders

Bij de organisatie van bijeenkomsten met stakeholders werken de vier consortiumpartners nauw samen.

Kennisnetwerk

In 2024 heeft het Expertisepunt Burgerschap een kennisnetwerk opgestart met onderzoekers van wie het onderzoek gerelateerd is aan burgerschapsonderwijs. Doel van het kennisnetwerk is:

1. Het samenbrengen van onderzoekers vanuit verschillende disciplines, achtergronden en onderwijsvelden om kennis uit te wisselen en samenwerking te stimuleren over burgerschap op school.
2. Kennis over burgerschapsonderwijs ontsluiten voor de onderwijspraktijk en uitwisseling met de onderwijspraktijk.

Er zijn drie bijeenkomsten van het netwerk geweest in Utrecht:

1. Een kennismakingsbijeenkomst en introductie van het netwerk op 17 januari (20 deelnemers)
2. Een bijeenkomst over de monitoring van burgerschapsonderwijs op 6 juni (24 deelnemers)
3. Een bijeenkomst over levensbeschouwelijk burgerschapsonderwijs op 17 oktober (21 deelnemers)

Tijdens de bijeenkomst in juni en oktober werden naast onderzoekers, scholen uitgenodigd om te vertellen over hun onderwijspraktijk rondom het thema. Bij de aantallen deelnemers hierboven zijn de aanwezige medewerkers en adviseurs van het Expertisepunt Burgerschap niet meegeteld. De adviseurs kunnen met de opgedane kennis een brugfunctie vervullen tussen het onderzoek en het onderwijs.

De drie bijeenkomsten werden goed gewaardeerd door de deelnemers, zo blijkt uit de evaluatie in december. De respondenten vonden de bijeenkomsten zinvol, gaven aan nieuwe inzichten en kennis opgedaan te hebben en mogelijkheden te zien voor nadere kennismaking en samenwerking binnen het netwerk.

Burgerschapstafel

De jaarlijkse Burgerschapstafel was op 27 juni. Deze bijeenkomst heeft vooral een netwerkfunctie: tussen maatschappelijke veldorganisaties met aanbod op het gebied van burgerschap en het Expertisepunt Burgerschap en tussen deze organisaties onderling.

In het plenaire deel van deze Burgerschapstafel stonden de conceptkerndoelen voor het funderend onderwijs en de nieuwe kwalificatie-eisen voor het mbo centraal: wat gaan die betekenen voor de scholen, de veldorganisaties en het Expertisepunt Burgerschap?

Na het plenaire deel zijn er drie thema's belicht in aparte workshops die twee keer zijn aangeboden in het programma. Het gaat om:

1. Op welke aandachtspunten moet het Expertisepunt Burgerschap zich in 2025 richten en hoe zorgen we voor een nog betere uitwisseling tussen scholen, veldpartijen, beleidsmakers en onderzoekers?
2. Nieuwe kwalificatie-eisen voor het mbo. Vanuit het Expertisepunt Burgerschap werd de stand van zaken toegelicht alsmede die van de aangescherpte burgerschapsopdracht voor het mbo. Vervolgens zijn de deelnemers aan de slag gegaan met één van

de nieuwe thema's: wat betekent dit voor scholen en studenten en wat betekent het voor het aanbod van de deelnemende organisaties?

3. De burgerschapsadviseurs voerden korte kennismakingsgesprekken waarin vertegenwoordigers van de maatschappelijke organisaties hen meer uitgebreid hebben geïnformeerd over hun visie en aanbod. Het doel hierbij was dat de adviseurs een meer compleet beeld kregen van het aanbod van de aanwezige organisaties.

Beleidstafel

De beleidstafel is op 3 april voor het eerst georganiseerd. Er waren in totaal 15 deelnemers aanwezig van evenzeveel organisaties (sectorraden, profielorganisaties, lerarenorganisaties en JOB-mbo). Vanuit het Expertisepunt Burgerschap is er informatie gegeven over het ontstaan, de kaders van ons werk en activiteiten die we uitvoeren. Vervolgens is aan de deelnemers gevraagd wat er speelt bij hun organisatie en waarop bij hen de focus ligt als het gaat om burgerschap. Dat leverde een mooi beeld op van de huidige stand van zaken en welke afwegingen zij maken om in te zetten op de actuele ontwikkelingen. Het Expertisepunt Burgerschap ontving nuttige tips die zijn verwerkt in onze activiteiten en dienstverlening. De mooiste tip was de maïzena-gedachte: zorg als Expertisepunt Burgerschap voor verbinding. Deze makelaarsfunctie helpt om te herkennen wat er speelt op het gebied van burgerschap bij de verschillende onderwijssectoren en verbindingen te leggen tussen organisaties en het scholenveld. Het Expertisepunt Burgerschap heeft hierbij een centrale rol die door de aanwezige organisaties wordt gewaardeerd.

